

КАНТ З ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 378.4(477.83-25):141(430)(092)Кант І.
DOI <https://doi.org/10.30970/vps.2024.31.01>

КАНТ І ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Андрій Синиця

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історії філософії,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна
e-mail: andrii.synysia@lnu.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-0983-7187*

У статті досліджено особливості рецепції філософських ідей І. Канта ученими Львівського університету. Зауважено, що вперше ідеї німецького мислителя стали відомими у Львові ще за життя філософа. Спершу до них ставилися дещо насторожено. Це можна пояснити тим фактом, що філософські погляди Канта йшли в розріз із провідною на той час в академічному середовищі раціоналістичною системою т. зв. лайбніце-вольфівської філософії, яка напередодні змінила провідну для освітніх осередків схоластичну філософію. Як результат, професор Львівського університету В. Фреха навіть на початку XIX ст., коли кантівська філософська система набула популярності в Європі, нею фактично нехтував, а П. Лодій, професор теоретичної і практичної філософії у *Studium Ruthenum*, неодноразово критикував Канта з огляду на логіко-метафізичні неточності його філософської системи. Зауважено, що під впливом зростання популярності ідей неокантіанства з другої половини XIX ст. інтерес до кантіанської філософії зріс, результатом чого стала поява конверсаторію «Кантова „Критика чистого розуму”», який проводив у Львівському університеті К. З. Барах-Раппапорт у 1870–1871 н. р., а згодом курси, присвячені аналізу філософії І. Канта, запропонували багато інших професорів у Львівському університеті, а саме А. Скурський, В. Рубчинський, Ф. Рупф, М. Вартенберг, К. Твардовський, Р. Ингарден. До того ж, саме завдяки діяльності К. Твардовського і представників заснованої ним у Львові філософської школи, ідеям Канта присвятили дисертації Б. Борнштейн, К. Айдукевич, Ж. Шпіннер, а завдяки перекладам представників університетського середовища П. Хмельовського, Ф. Керського, М. Вартенберга і Б. Борнштейна з'явилися переклади Канта польською. Зі свого боку, такі учені як І. Франко, С. Балей, І. Мірчук привернули увагу громадськості до філософських поглядів Канта, які критикували у своїх творах, а останній з них також здійснив перший переклад праці Канта «Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка зможе виступати як наука» українською. Констатовано, що за умов ідеологічної цензури в 40–80-х роках XX ст. ідеї Канта у Львівському університеті досліджували мало й без доступу до ґрунтовних наукових розвідок, це було неможливо. Стверджено, що сьогодні інтерес до філософії Канта у

Львівському університеті найбільше розвивають у політико-правовій площині, у зіставленні його окремих філософських ідей з поглядами тогочасних мислителів, у питанні її рецепції представниками новітніх напрямів філософської думки.

Ключові слова: Кант, Львівський університет, неокантіанство, епістемологія, кантівські студії.

Вступ

Ставлення до постаті Канта у різні періоди розвитку філософської думки у Львівському університеті змінювалося. Кант насторожував допоки з його ідеями ще не були добре ознайомлені в другій половині XVIII – на початку XIX ст. Кант надихав як тільки в другій половині XIX – на початку XX ст. відродився інтерес до його філософії у працях низки європейських інтелектуалів, що проголосили заклик «Назад до Канта!» й сьогодні відомі як неокантіанці. Філософію Канта в середині XX століття в умовах ідеологічної цензури легше було «забути», аніж досліджувати. Сьогодні ж, у незалежній Україні в умовах вільного розвитку наукової думки й історико-філософських студій, ми знову вертаємо до Канта, щоб рухатись далі. Кант як наш сучасник зі сторінок своїх праць, перекладених українською мовою, стає цікавим для дослідників своїми роздумами в політико-правовій площині, у зіставленні зі своїми сучасниками і з огляду на рецепцію його поглядів представниками новітніх напрямів філософської думки. В будь-якому разі його ідеї затребувані, хоча їхня рецепція ученими Львівського університету не є системно вивчена. Тому **метою** цього дослідження буде аналіз того, як вони впливали на поступ філософської думки у Львівському університеті.

Кант, який насторожував

Допоки Львівський університет був освітньою інституцією єзуїтів, питань щодо того, якої філософії навчати студентів, не виникало. Вивчення філософських трактатів Аристотеля, доповнене ідеями томізму й лише на пізніх порах суарезіанства – були наріжним каменем єзуїтських викладів з філософії упродовж століть [Синиця, 2012, с. 68–76]. Й лише поява десь на рубежі XVII і XVIII століть критики картезіанства, яку віднаходимо у працях професорів-єзуїтів Львівського університету – вказувала на те, що є й інші філософські системи. Із заборонаю ордену єзуїтів (1773) й подальшим відкриттям австрійцями свого університету (1784) навчання схоластичної філософії замінили вивченням філософсько-раціоналістичної системи т. зв. ляйбніце-вольфівської філософії, серед прибічників якої зокрема Й. Г. Г. Федер, Ф. Х. Баумейстер – мислителі, ідеї яких були визначальними для німецькомовних університетів того часу. За підручником Федера «Нарис філософських наук» («Grundriss der philosophischen Wissenschaften») у Львівському університеті філософії навчав прибулий із Відні до Львова на запрошення австрійської влади професор В. Фреха [Finkel, 1894, s. 64], а для задоволення навчальних потреб українського студентства у нововідкритому 1787 року *Studium Ruthenum* професор теоретичної і практичної філософії П. Лодій переклав другу частину посібника з філософії Баумейстера «Elementa philosophiae recentioris». Й здавалося в університетських викладах філософії запанувала визначеність і стабільність...

Однак у тих же 80-х роках XVIII століття на філософському небосхилі зійшла нова зоря – із виходом у світ «Критики чистого розуму» Канта (1781 рік, друге видання – 1787) його ідеї стрімко заповнили інтелектуальні простори Європейських університетів. Кант ще за життя опублікував чимало творів, створивши оригінальну і цілісну філософську систему, що відповідала кращим зразкам філософії Просвітництва й своєю глибиною, як не парадоксально, виводила філософську думку на нові висоти. Втім, для того б довелося відкинути те, що було до Канта й відповідно відійти від ідей т. зв. ляйбніцевольфівської філософії. Отак майже одразу після того, як ідеї цієї філософії набули популярності в університетах Європи. Тому не випадково, що Кант із своїм «коперніканським переворотом» у філософії насторожував. Це вилилося в ігнорування його філософських ідей, а то й у їхню послідовну критику навіть на початку XIX століття, коли більшість з них уже прийняли й возвели на п'єдестал провідної філософської системи. Тож, коли до Львова завітав австрійський натураліст і письменник-мандрівник Й. А. Шультес, то в своїх «Листах з Галичини, 1806–1808» не надто схвально занотував, що «львівський професор Фреха виступає *contra diabolicum Cantium*» [Schultes, 2007, S. 417]. Зі свого боку, П. Лодій у своїх навчальних курсах з метафізики та логіки, що згодом визначили зміст його «Логічних настанов» не полишав нагоди, щоб покритикувати учення Канта – і за неправильне трактування споглядання (*Anschauung*), і за невизнання одиничних понять, і за некоректне обґрунтування поділу на аналітичні і синтетичні судження, і за неповноту поділу суджень за модальністю, і за некоректне потрактування причинності тощо [Лодій, 2010, §§ 18, 67, 108, 127–128, 165, 176]. Кант насторожував...

Кант, який надихав

Зрештою, лише з відходом у засвіти В. Фрехи 1809 року (Лодій ще 1802 року відправився викладати філософію до Кракова) сама австрійська влада стала шукати викладачів обізнаних із новими філософськими системами, зокрема й філософією Канта. Не в останню чергу з огляду на це, до Львова 1810 року прибув доволі прогресивний мислитель В. М. Фойгт. Саме він першим запровадив у Львівському університеті виклади з педагогіки (1812). Надаючи вагомого значення в навчанні молоді філософській складовій, Фойгт у питанні формування світогляду особи акцентував увагу на поєднанні духовних практик класичної грецької філософії, етики стоїків, релігії з ідеями моральної філософії Канта. І хоча ближче до середини XIX століття у Львівському університеті викладали І. Я. Гануш (1839–1847), прибічник гегельянської методології, і М. Ліпінський (1849–1870), творець сцієнтистської системи психічної антропології, створеної значною мірою під впливом ідей позитивізму, та все ж у наступні роки, коли відбулося відродження інтересу до філософії Канта, що вилилося в рух *неокантіанців*, легко запримітити, як і у Львівському університеті зацікавлення філософією Канта знову стало важливим чинником формування філософсько-світоглядних запитів академічного середовища.

Професор Львівського університету неокантіанець К. З. Барах-Раппапорт, попри те, що викладав у Львівському університеті лише рік (1870–1871) одразу ж запровадив *конверсаторій* «Кантова “Критика чистого розуму”» [AB, 1870, S. 24]. На цих заняттях, форма яких передбачала діалог-дискусію викладача зі студентами, можна було сповна зануритися в основи філософії Канта, філософії, яка справила на самого Бараха-Раппапорта таке враження, що той визначав філософію як науковчення, основним питанням у філософії, питанням з якого починається філософування, вважав питання «Як можливе знання?» («*Wie ist Wissen möglich?*») [Barach, 1869, S. 72].

Звісно, не тільки епістемологічна складова кантівського вчення впливала на напрям розвитку філософської думки у Львові. Так, І. Франко, який став студентом Львівського університету за кілька років по тому як Барах-Раппапорт виїхав до Інсбрука, зацікавився саме теорією естетики Канта. У праці «Із секретів поетичної творчості» (1898) Франко виступив з критикою цієї теорії. Зокрема, він писав: «Візьмімо прим. Канта. По його думці краса – се тільки форма... Думка без сумніву глибока і вірна, та тільки на жаль неясна для самого Канта...» [Франко, 1979, с. 115]. Й додавав: «В чім лежить краса змісту – Кант не пояснює і не може пояснити, бо ж по його словам краса є виключно прикметою форми. А в чім лежить краса форми? “Die Form ist nur schön als unbeabsichtigte, unwillkürliche Darstellung und Versinnlichung der Ideen”. І знов блиск дуже мудрої думки в тумані пустих слів» [Франко, 1979, с. 115]. Критичність інтерпретації Каменяра можна пояснити його зацікавленням ідеями позитивізму, філософського напрямку, який відстоював ідеали наукового пояснення природи речей й критично ставився до будь-яких метафізичних побудов, значною мірою характерних для Канта.

Неабиякому інтересу до вчення Канта в другій половині XIX – на початку XX ст. сприяв розвій ідей неокантіанства, про що можна зробити висновок уже з аналізу навчальних програм для студентів Львівського університету. Зокрема курси, присвячені вивченню вчення Канта, у Львівському університеті читали А. Скурський – «Про “Критику чистого розуму” Канта» (1896/1897, I), «Критична філософія Канта як вступ до філософських студій» (1896/1897, II), «Про етику Канта» (1897/1898, I); В. Рубчинський – «Спільне читання окремих розділів з твору Канта “Kritik der Urteilskraft” і розгляд його естетики» (1906/1907, II), «Нарис історії новітньої естетики від Канта» (1910/1911, I); правник Ф. Рмель – «Кантова теорія права» (1866/1867, I); М. Вартенберг – «Життя і твори Канта, частина I» (1903/1904, II), «Життя і твори Канта, частина II» (1904/1905, I), «Про етику та естетику Канта» (1904/1905, II, 1905/1906, I), «Про філософію Канта» (1910/1911, I), «Ставлення Канта до метафізики», (1912/1913, II, 1917/1918, II, 1925/1926), «Три критики Канта» (1922/1923, I, II, 1931/1932, I, II), «Кантова наука про паралогізми і антиномії чистого розуму» (1923/1924, III), «Філософський семінар: “Критика чистого розуму” Канта» (I, II, III) (1927/1928, I, II, III) тощо, К. Твардовський – «Вищий філософський семінар: читання та інтерпретація “Пролегоменів” Канта. Письмові роботи» (1901/1902, II), «Вищий філософський семінар: читання та інтерпретація розділів з “Критики чистого розуму” Канта. Письмові роботи»

(1903/1904, I), й аналізу цих творів Канта присвячував філософські семінари в наступні роки, а феноменолог Р. Інгарден – «Критика Канта» (1935/1936, I), «Філософський семінар. Вправи на підставі читання “Пролегомен” І. Канта» (1935/1936, I, II, III) [AB, 1866, S. 26; SUPW, [1896–1936]].

Треба зауважити, що інспірація питаннями ідеалістичної епістемологічної традиції, розвинутої у працях Канта, не обмежувалася винятково читанням філософських курсів.

Дванадцятого лютого 1904 року виповнилося 100 років з дня смерті Канта. Саме в цей день професор філософії Львівського університету К. Твардовський разом зі своїми учнями вирішив заснувати *Польське філософське товариство*, яке визначило організаційну структуру *Львівської філософської школи*, що після Першої світової війни, у зв'язку з переїздом багатьох філософів зі Львова до Варшави для викладів у місцевому університеті набула обрисів *Львівсько-Варшавської школи*, як її стали іменувати надалі й сьогодні погляди її представників відомі в усьому світі. Й хоча йдеться насамперед про їхні досягнення в царині символічної логіки, незнані в часи Канта, власне філософське вчення цього німецького філософа відіграло у межах школи Твардовського вагомую роль власне у розвитку епістемологічних, метафізичних і етичних ідей. Так аналізу філософських ідей Канта, присвятили свої дисертації учні Твардовського, а саме: Б. Борнштейн – «Преформована трансцендентна гармонія як основа теорії пізнання Канта» (1907), К. Айдукевич – «Апріоризм простору у Канта і питання генезису просторового характеру образів» (1912), П. Шпіннер – «Математичні судження і традиційна логіка» (1928) [Spinner, 1927; Božek, Honcharenko, Ivanyk, Kur, Moroz, 2018; Woleński, 1985].

Навіть більше, саме викладачі і студенти Львівського університету долучилися до появи перших перекладів Канта польською мовою. Так, 1904 року опублікували переклад польською мовою «Критики чистого розуму» [Kant, 1904], який виконав професор Львівського університету, завідувач кафедри історії польської літератури П. Хмельовський. А 1911 року у Львові докторант Твардовського Ф. Керський видав переклад польською «Критики практичного розуму» [Kant, 1911]. Це видання прорецензував і написав до нього передмову саме М. Вартенберг, який з Львівських професорів чи не найбільше доклався до популяризації ідей Канта, як у своїх навчальних курсах, докторській дисертації «Теорія каузальності Канта з особливим акцентом на основні принципи його теорії досвіду: історико-критичне дослідження епістемології» («*Kants Theorie der Kausalität mit besonderer Berücksichtigung der Grundprinzipien seiner Theorie der Erfahrung: eine historisch-kritische Untersuchung zur Erkenntnistheorie*»), захищеній 1898 року в Єнському університеті, так і творах, написаних у Львові – зокрема, таких як «*Kantowska argumentacja przeciwko idealizmowi*» [Wartenberg, 1905], «*Kants Theorie der Kausalität mit besonderer Berücksichtigung der Grundprinzipien seiner Theorie der Erfahrung: eine historisch-kritische Untersuchung zur Erkenntnistheorie*» [Wartenberg, 1899], «*O kantowskiej krytyce praktycznego rozumu i jej stosunku do krytyki czystego rozumu*» [Wartenberg, 1911], «*Obrona metafizyki: krytyczny wstęp do metafizyki*» [Wartenberg, 1902]. У Науковій бібліотеці Львівського

університету зберігається досі неопублікований рукопис Вартенберга «Filozofia Kanta», що містить детальний аналіз філософських поглядів німецького мислителя [Wartenberg, 1900].

Окрім того, 1918 року у Варшаві вийшов переклад польською мовою праці Канта «Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука», який здійснив ще один докторант Твардовського – Б. Борнштейн [Kant, 1911].

Що важливо зауважити, саме у Львові *вперше* вийшов переклад цієї праці Канта й *українською мовою*. У видавництві «Неділя» 1930 року завдяки І. Мірчуку побачила світ праця «Пролегомена до кожної майбутньої метафізики, яка зможе виступати як наука» [Кант, 1930]. Цей український учений був знаним фахівцем у царині філософії Канта, який, зокрема, присвятив докторську дисертацію «Кантівська теорія простору та неевклідова геометрія», захищену у Відні 1915 року і дослідження «Метагеометрія та її значення для теорії простору у Канта: Критично-історична студія», видане 1924-го [Мірчук, 2006]. Попри те, що тоді він працював в освітніх осередках Праги і Берліна, та все ж підтримував наукову комунікацію з ученими з Львівського університету, зокрема Твардовським [Іваник, 2011].

Того ж таки 1924 року в газеті «Діло» у Львові д-р філософії С. Балеї з метою популяризації ідей німецького філософа серед широкого кола читачів цього провідного галицького часопису опублікував критичну замітку «Іммануель Кант (з нагоди 200-тих уродин німецького філософа)», в якій зокрема висловився так: «Мало є постатей, які на шлях розвитку філософії кидали б таку довгу та гостру тінь, як Кант. Тінь – не світло. Бо від постаті Канта йшло вправді одно й друге. Безпосередні Кантові наслідники виділи навіть тільки світло. Однак чим більше постать відходила у минувшину, тим виразнішою ставала тінь, яка ще й нині залягає шлях філософської думки» [Балеї, 1924, с. 2]. Своє критичне міркування щодо філософії Канта Балеї пояснив так: «... коли Кант думав, що замикаючи нашому розумові одну дорогу, вказав йому іншу, по якій він може дійти до самозаспокоєння і рівноваги, то він помилився. І тому я сказав, що від постаті Канта паде на шлях філософії більше тіни як світла» [Балеї, 1924, с. 3]. Звісно, Балеї чітко розумів, що подібного роду закид може бути зроблений щодо кожної філософської системи, якщо аналізувати її з позицій тих напрямів філософської думки, які їй суперечать. Втім, це аж ніяк не применшує заслуг видатних мислителів в історії людства й серед них, безперечно, Канта.

Тож упевнено можна ствердити, що Кант на правду надихав не одне покоління інтелектуалів, що пов'язали свою долю з Львівським університетом і місцевим інтелектуальним середовищем...

«Забутий» Кант

Втім, з приходом радянської влади, в умовах ідеологічної цензури, нехтування свободою думки й слова, політичних репресій, критики західного демократичного устрою, Кант і його філософська система опинилися у вимушеному «забутті». Професійно досліджувати творчість Канта було практично неможливо: видання українською мовою філософської класики не

заохочувалися, тож переклад Мірчука надовго залишався єдиним перекладом Канта українською, хоча й роздобути його було непросто. Для неупередженого вивчення філософської системи Канта попросту не вистачало відповідної наукової літератури. Лише видання польською «Історії філософії» В. Татаркевича, другий том якого (у ньому йшлося про Канта) з'явився 1931 року, давало змогу на рівні лекцій для студентів формувати у них неупереджене ставлення до цього філософа. Цим виданням послуговувався професор А. Пашук у викладах навчальної дисципліни «Історія філософії». Втім, ідеологічна система і близько не сприяла появі провідних західних видань у бібліотеці Львівського університету й тим більше не заохочувала до їхнього вивчення в ідеологічно неугодних наукових осередках й головно у Львові.

Зв'язки із західними інтелектуальними осередками були на десятиліття перекриті залізною завісою. Тож про Канта довідувалися хіба зі сповнених ідеологією підручників з філософії, написаних на замовлення партійних еліт. Яким у них поставав цей західний філософ зрозуміло – Кант ставав об'єктом критики, який, з одного боку, був ідеалістом, а з іншого – метафізиком, у той час як єдиною утверджуваною в умовах тогочасного авторитаризму філософською системою був діалектичний матеріалізм, повна протилежність ідеалістичній метафізиці Канта. Єдиним, що рятувало Канта від тотальної і нищівної критики, було те, що він жив ще до Маркса, тож його ідеалістичне філософське вчення можна було розглядати як просто нерозуміння суті і завдань філософії, зумовлене слабким розвитком тогочасної природничої і соціальної науки. Як наслідок, про Канта у наукових публікаціях тоді, до часів незалежності України, або воліли взагалі не згадувати, або згадували вкрай мало. У першому випадку для розвитку філософської думки залишався хоча б якийсь простір у дослідженні творчості не західних, а саме українських інтелектуалів, того ж таки І. Франка, досліджувати яких у Львові, в Україні, було цілком слушним і нагальним запитом освічених кіл. Або ж у вивченні ідей логіки чи філософського природознавства, які найменше мали справу з ідеологією, що власне й приваблювало чимало університетських викладачів. Тому й аналіз ідей Канта можна було швидше віднайти в дослідженнях з логіки, які становили переважно історико-філософський інтерес, ніж у дослідженнях з епістемології, метафізики чи етики, в яких він був визнаним філософом. Що ж стосується другого – питання того, як все ж таки згадувати Канта в науково-навчальній літературі, то робили це здебільшого побіжно – згадували про нього не стільки як про видатного філософа, скільки як про одного з-поміж інших. Так у «Нарисах історії філософії» (1967) А. Брагінця (1903–1963), завідувача кафедри філософії у Львівському університеті, головному підручнику, за яким навчали історії філософії у той час, Канту як суб'єктивному ідеалісту присвячено заледве кілька сторінок одного з розділів [Брагінець, 1967, с. 221–225]. Й він просто розчиняється на фоні інших. Він був, але не надихав...

Кант – наш сучасник

У незалежній Україні західну філософію й зокрема філософію Канта довелося фактично відкривати для себе заново. Довший час вона була річчю в собі: ті незначні здобутки у викладах П. Лодія і перекладах І. Мірчука й

окремих представників з інших науково-філософських осередків ще не робили її річчю для нас, українців, не робили її чимось відомим і зрозумілим. Перший крок, який треба було зробити, з якого й починається філософування, полягав у підготовці перекладів українською мовою творів Канта. Один з таких перекладів праці Канта «Відповідь на запитання: Що таке Просвітництво?» здійснив доцент кафедри філософії О. Фешовець. Цей переклад з'явився у книзі «Мислителі німецького романтизму», виданій в Івано-Франківську 2003 року [Кант, 2003]. На початку XXI століття з'явилися також україномовні переклади інших творів Канта – «Критики чистого розуму» (Київ, 2000), «Критики практичного розуму» (Київ, 2004), «Рефлексій до критики чистого розуму» (Київ, 2004), здійснені І. Бурковським, «Естетики» (Львів, 2007) – Б. Гавришківим, «Пролегомен до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука (Харків, 2018) й «Критики сили судження» (Київ, 2022) – В. Терлецьким. Поява цих перекладів засвідчує як мінімум три речі. По-перше, що україномовний читач уже може ознайомитися зі значною кількістю творів Канта. По-друге, він уже може вибирати між різними перекладами того самого твору, а отже, вочевидь неминучим є прагнення досягти перекладацької точності у викладі думки Канта українською. По-третє, творчість Канта цікава і в інших науково-філософських осередках, доробок яких доводиться постійно враховувати, щоб розуміти, в якому напрямі розвиваються кантознавчі студії в Україні і в якому напрямі їх заодно з іншими розвивати далі.

Наприклад, *твори Канта цікаві в політико-правовій площині*. Її стаття В. Денисенка, професора кафедри теорії та історії політичної науки, вміщена у «Політичній енциклопедії» (Київ, 2011), це вкотре доводить. Як пише В. Денисенко: «Кант при тлумаченні думки, що правдива політика не може зробити кроку, не віддавши належного моралі, вказував, що головним є ще й те, що право людини мусить визнаватися священним, хоч би яких жертв це коштувало панівній владі» [Денисенко, 2011, с. 314].

Кант може бути цікавий у зіставленні його окремих філософських ідей з поглядами тогочасних мислителів. Власне цьому питанню присвячена кандидатська дисертація нині доцента кафедри теорії та історії культури І. Пасічника «Поняття естетики у філософських концепціях Александра Баумгартена та Іммануеля Канта», захищена у Львівському університеті [Пасічник, 2012].

До того ж *творчість Канта цікава у питанні її рецепції представниками новітніх напрямів філософської думки*. Під таким кутом її зокрема досліджують на кафедрі історії філософії Львівського університету. Зокрема, А. Дахній у статті «Гайдегерове “довільне” прочитання Канта: подолання неокантіанства і темпоралізація трансцендентального схематизму» проаналізував вплив теоретичної філософії Канта на феноменологічну інтерпретацію темпоральної проблематики М. Гайдегером [Дахній, 2015], а А. Синиця у статті «Рецепція логіко-епістемологічних ідей І. Канта в аналітичній філософії» («Reception of I. Kant's Logico-Epistemological Ideas in Analytic Philosophy») дослідив вплив логіко-епістемологічних ідей Канта на поступ аналітичної філософії й відповідно особливості їхньої рецепції Л. Вітгенштайном, А. Папом, П. Ф. Стросоном, В. Селларсом [Synytsia, 2019].

Примітно, що завдяки англomовним публікаціям українських дослідників, долучитись до яких можна через провідні освітньо-наукові інформаційні ресурси, відбувається зворотня рецепція – уже читачі з інших країн в усьому світі мають змогу довідатися не лише про новітні здобутки кантознавчих студій в Україні, а й про українську філософську думку.

Висновки

Отже, творчий доробок Канта привертав увагу дослідників, як у попередні епохи, так і, безперечно, сьогодні, що вказує на затребуваність його ідей. На інтерпретації його поглядів могли впливати як внутрішньофілософські (популярність окремих філософських напрямів, актуальність певних ідей), так і зовнішні чинники (ідеологічні, соціокультурні тощо). Це позначалося на характері відповідних досліджень кантівської філософії: хтось вивчав її в історико-філософському ключі, комусь більше імпонували його епістемологічні ідеї, іншим – політичні міркування. Мало кому вдавалося охопити всі аспекти його творчості й охарактеризувати їх цілісно. Але і в такому разі легко запримитити, як дослідження науковців Львівського університету відбувалися в контексті дискусій у межах тих філософських напрямів, які були популярними у відповідний час в інших європейських освітньо-наукових осередках. Цей факт вкотре засвідчує як значущість філософії Канта, так і вагомність тих філософських досліджень, які є здобутком учених Львівського університету.

Список використаних джерел

1. Балей С. Іммануель Кант (з нагоди 200-тих уродин німецького філософа). *Діло*. Львів, неділя 20 квітня 1924, Ч. 88 (10181). С. 2–3.
2. Брагінець А. С. Нариси історії філософії (домарксівський період). Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1967. 268 с.
3. Дахній А. Гайдегерове «довільне» прочитання Канта: подолання неокантіанства і темпоралізація трансцендентального схематизму. *Sententiae*. 2015. No. 1 (XXXII). С. 72–87.
4. Денисенко В. Кант Іммануїл. *Політична енциклопедія* / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – Київ : Парламентське видавництво, 2011. С. 313–314.
5. Іваник С. Іван Мірчук і Казімеж Твардовський: з історії наукової співпраці. *Філософська думка*. 2011. № 6. С. 90–97.
6. Кант І. Відповідь на запитання: Що таке Просвітництво? / пер. з нім. О. Фешовець. *Мислителі німецького романтизму* / упорядники О. Фешовець, Л. Рудницький. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2003. С. 158–161.
7. Кант І. Прологомена до кожної майбутньої метафізики, яка могла б виступати як наука / пер. з нім. І. Мірчука. Львів : Вид-во «Неділя», 1930. 132 с.
8. Лодій П. Логічні настанови... : підручник / переклад на сучасну укр. мову Кирика Д. П. ; упорядкування Д. П. Кирика та А. В. Сініциної. Львів – Івано-Франківськ, 2010. 380 с.
9. Мірчук І. Метагеометрія та її значення для теорії простору у Канта: Критично-історична студія. Мірчук І. *Філософські студії* / за ред. М. Шафовала і Р. Яремка. Мюнхен, 2006. С. 103–180.

10. Пасічник І. Поняття естетики у філософських концепціях Александра Баумгартена та Іммануеля Канта / дис. ... канд. філос. наук: 09.00.05. Львів: нац. ун-т ім. Івана Франка, Львів, 2012. 192 с.
11. Синиця А. Історія викладання філософії у Львівському університеті (XVII – перша половина XX ст.). *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2012. № 6. С. 68–82.
12. Франко І. Из секретів поетичної творчості. [1898]. *Іван Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Київ : Наукова думка, 1979. Т. 31. С. 45–119.
13. Akademische Behörden an der K. K. Universität zu Lemberg: sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben... [= AB]. Lemberg : Aus der k. k. galizischen Aerial – Staats – Druckerei : [(1866/1867, I). 36 S. ; (1870/1871, I). 42 S]. URL: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra>.
14. Barach C. S. Die Wissenschaft als Freiheitsthat. Wien : Wilhelm Braumüller, 1869. II, 83 S.
15. Finkel L., Starzyński S. Historia Uniwersytetu Lwowskiego. Lwów : Drukarnia E. Winiarza, 1894. XVI, 351; 442 s.
16. Kant E. Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki która będzie mogła wystąpić jako nauka / z oryg. przeł. oraz wstępem i przypisami opatrzył Benedykt Bornstein. Wyd. 2. Warszawa: nakł. Księgarni F. Hoesicka, 1928. 249 s.
17. Kant I. Krytyka czystego rozumu / przełożył ... P. Chmielowski. Pod redakcją H. Struvego, etc. Warszawa, 1904. XL, 782 s.
18. Kant I. Krytyka praktycznego rozumu / przekładu dokonał F. Kierski; przekład przejrzał i wstępem zaopatrzył Prof. dr. M. Wartenberg. Lwów : Polskie Towarzystwo Filozoficzne, 1911. 226 s.
19. Schultes J. A. Listy z Galicji, 1806–1808 / tłum. S. Schnür-Peplowski. *Grodziska K. Miasto jak b Grodziska K. Miasto jak brylant... Księga cytatów o Lwowie*. Kraków: TAIWPN Universitas, 2007. S. 417.
20. Skład Uniwersytetu i program wykładów. Uniwersytet ... we Lwowie: [1896–1936] [= SUPW]. URL: <https://fbc.pionier.net.pl/>.
21. Spinner P. Matematyczne rozumowania a logika tradycyjna [manuscript]. Lwów, 1927. 111 p.
22. Synytsia A. S. Reception of I. Kant's Logico-Epistemological Ideas in Analytic Philosophy. *Modern Philosophy in the Context of Intercultural Communication: collective monograph* / Z. M. Atamaniuk, Ye. R. Borinshtein, N. P. Hapon, Yu. A. Dobrolyubskaya, etc. Lviv–Toruń : Liha-Pres, 2019. P. 157–174. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-173-5/157-174>.
23. *Teoria sądów w Lwowskiej Szkole Filozoficznej. Antologia* / H. Bożek, O. Honcharenko, S. Ivanyk, R. Kur, J. Moroz (red.). Lwów : Wydawnictwo Lwowskiego Towarzystwa Filozoficznego im. K. Twardowskiego, 2018. 592 s.
24. Wartenberg M. Filozofia Kanta. [1900]. *Naukowa biblioteka LNU. Vidділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка*. Рукопис. Од. зб. 1505.II. 146 арк.
25. Wartenberg M. Kantowska argumentacja przeciwko idealizmowi. *Przegląd Filozoficzny*. 1905. R. 8, z. 2. 111–126.
26. Wartenberg M. Kants Theorie der Kausalität mit besonderer Berücksichtigung der Grundprinzipien seiner Theorie der Erfahrung: eine historisch-kritische Untersuchung zur Erkenntnistheorie. Leipzig : H. Haacke, 1899. VIII, 288 s.
27. Wartenberg M. O kantowskiej krytyce praktycznego rozumu i jej stosunku do krytyki czystego rozumu. Lwów : Polskie Towarzystwo Filozoficzne, 1911. 32 s.
28. Wartenberg M. Obrona metafizyki: krytyczny wstęp do metafizyki. Kraków : nakładem Księgarni Wydawnictwa D. E. Friedleina, 1902. 158 s.

29. Woleński J. *Filozoficzna szkoła lwowsko-warszawska*. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985. 347 s.

References

- Akademische Behörden an der K. K. Universität zu Lemberg: sammt der Ordnung der Vorlesungen an derselben... [= AB]. (1866; 1870). [1866/1867, I ; 1870/1871, I]. Lemberg: Aus der k. k. galizischen Aerial – Staats – Druckerei. <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra>
- Balei, S. (1924). Immanuel Kant (z nahody 200-tykh urodyn nimetskoho filosofa [Immanuel Kant (on the occasion of the 200th birthday of the German philosopher)]. *Dilo*, 88(10181), 2–3. [In Ukrainian].
- Barach, C. S. (1869). *Die Wissenschaft als Freiheitsthat*. Wien: Wilhelm Braumüller.
- Bożek, H., Honcharenko, O., Ivanyk, S., Kur, R., & Moroz, J. (eds.). (2018). *Teoria sądów w Lwowskiej Szkole Filozoficznej. Antologia*. Lwów: Wydawnictwo Lwowskiego Towarzystwa Filozoficznego im. K. Twardowskiego.
- Brahinets, A. S. (1967). *Narysy istorii filosofii (domarksivskyi period)* [Essays on the history of philosophy (pre-Marxian period)]. Lviv: Lviv University Press. [In Ukrainian].
- Dakhnii, A. (2015). Haideherove «dovilne» prochyttannia Kanta: podolannia neokantianstva i temporalizatsiia transtsendentalnoho skhematyzmu [Heidegger's «Arbitrary» Reading of Kant: the Overcoming of NeoKantianism and Temporalization of Transcendental Schematism]. *Sententiae*, 32, 1, 72–87. <https://doi.org/10.22240/sent32.01.072> [In Ukrainian].
- Denysenko, V. (2011). Kant Immanuel. *Politychna encyclopediia* [Political Encyclopedia] (pp. 313–314) / Redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo. [In Ukrainian].
- Finkel, L., Starzyński, S. (1894). *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*. Lwów: Drukarnia E. Winiarza.
- Franko, I. (1979, [1898]). Iz sekretiv poetychnoi tvorchoosti [From the Secrets of Poetic Creativity]. In Ivan Franko. *Zibrannia tvoriv u piatdesiaty tomakh* [Collected works in fifty volumes] (Vol. 31, pp. 45–119). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- Ivanyk, S. (2011). Ivan Mirchuk i Kazimierz Twardowski: Z istorii naukovoï spivpratsi [Ivan Mirchuk and Kazimierz Twardowski: From the history of scientific cooperation]. *Filosofska dumka*, 6, 90–97. [In Ukrainian].
- Kant, E. (1928). *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki która będzie mogła wystąpić jako nauka / z oryg. przeł. oraz wstępem i przypisami opatrzył Benedykt Bornstein*. Wyd. 2. Warszawa: nakł. Księgarni F. Hoesicka.
- Kant, I. (1904). *Krytyka czystego rozumu / przełożył ... P. Chmielowski. Pod redakcją H. Struvego, etc*. Warszawa: nakł. Księgarni E. Wende i Ska.
- Kant, I. (1911). *Krytyka praktycznego rozumu / przekładu dokonał F. Kierski; przekład przejrzął i wstępem zaopatrzył Prof. dr. M. Wartenberg*. Lwów: Polskie Towarzystwo Filozoficzne.
- Kant, I. (1930). *Prolehomena do kozhnoi maibutnoi metafizyky, yaka mohtyme vystupaty yak nauka* [Prolegomena to Any Future Metaphysics That Will Be Able to Present Itself as a Science] / transl. from German by I. Mirchuk. Lviv: Vydavnytstvo «Nedilia». [In Ukrainian].

- Kant, I. (2003). Vidpovid na zapytannia: Shcho take Prosvitnytstvo? [Answer to the Question: What is Enlightenment?] / transl. from German by O. Feshovts. In O. Feshovets, L. Rudnytskyi (eds.), *Myslyteli nimetskoho romantyzmu* [Thinkers of German Romanticism] (pp. 158–161). Ivano-Frankivsk: Lileia-NV. [In Ukrainian].
- Lodii, P. (2010). *Lohichni nastavovy... : pidruchnyk* [Logical Guidelines...: A Textbook] / transl. into modern Ukrainian by Kyryk D. P.; ed. by D. P. Kyryk and A. V. Sinitsyna. Lviv–Ivano-Frankivsk. [In Ukrainian].
- Mirchuk, I. (2006). Metaheometriia ta yii znachennia dlia teorii prostoru u Kanta: Krytychno-istorychna studiia [Metageometry and its significance for Kant's theory of space: A critical and historical study]. In I. Mirchuk, *Filosofski studii* [Philosophical Studies] (pp. 103–180) / M. Shafoval, & R. Yaremko (eds). Munich, 2006. [In Ukrainian].
- Pasichnyk, I. (2012). *Poniattia estetyky u filozofskykh kontseptsiiakh Aleksandera Baumgartena ta Immanuelia Kanta* [Concept of Aesthetics in the Alexander Baumgartens and Immanuel Kants Philosophical Conceptions] / Candidate of Philosophical Sciences dissertation: 09.00.05. Ivan Franko National University of Lviv. Lviv. [In Ukrainian].
- Schultes, J. A. (2007). Listy z Galicji, 1806–1808 / tłum. S. Schnür-Peplowski. In *Grodziska K. Miasto jak b Grodziska K. Miasto jak brylant... Księga cytatów o Lwowie* (S. 417). Kraków: TAIWPN Universitas.
- Skład Uniwersytetu i program wykładów. Uniwersytet ... we Lwowie: [1896–1936] [= SUPW]. <https://fbc.pionier.net.pl/>
- Spinner, P. (1927). *Matematyczne rozumowania a logika tradycyjna* [manuscript]. Lwów.
- Synytsia, A. (2012). Istoriiia vykladannia filosofii u Lvivskomu universyteti (XVII – persha polovyna XX st.) [A history of philosophy teaching at Lviv University (XVIIth – first half of the XXth century)]. *Sotsiohumanitarni problemy liudyny*, 6, 68–82. [In Ukrainian].
- Synytsia, A. (2019). Reception of I. Kant's Logico-Epistemological Ideas in Analytic Philosophy. In Z. Atamaniuk, Ye. Borinshtein, N. Hapon, Yu. Dobrolyubska, et al., *Modern Philosophy in the Context of Intercultural Communication*: collective monograph (pp. 157–174). Lviv–Toruń: Liha-Pres. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-173-5/157-174>
- Wartenberg, M. (1899). *Kants Theorie der Kausalität mit besonderer Berücksichtigung der Grundprinzipien seiner Theorie der Erfahrung: eine historisch-kritische Untersuchung zur Erkenntnistheorie*. Leipzig: H. Haacke, 1899.
- Wartenberg, M. (1900). *Filozofia Kanta*. Naukova biblioteka LNU. Viddil rukopysnykh, starodrukovanykh ta ridkisykh knykh im. F. P. Maksymenka. Rukopys. Od. zb. 1505.II.
- Wartenberg, M. (1902). *Obrona metafizyki: krytyczny wstęp do metafizyki*. Kraków: nakładem Księgarni Wydawnictwa D. E. Friedleina.
- Wartenberg, M. (1905). Kantowska argumentacja przeciwko idealizmowi. *Przegląd Filozoficzny*, 8, 2, 111–126.
- Wartenberg, M. (1911). *O kantowskiej krytyce praktycznego rozumu i jej stosunku do krytyki czystego rozumu*. Lwów: Polskie Towarzystwo Filozoficzne.
- Woleński, J. (1985). *Filozoficzna szkoła lwowsko-warszawska*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

KANT AND LVIV UNIVERSITY**Andrii Synytsia**

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of History of Philosophy,
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: andrii.synytsia@lnu.edu.ua
ORCID ID 0000-0002-0983-7187*

The article examines the peculiarities of the reception of Kant's philosophical ideas by scientists of Lviv University. It was noted that for the first time the ideas of the German thinker became known in Lviv during the philosopher's lifetime. At first, they were treated somewhat cautiously. This can be explained by the fact that Kant's philosophical views were at odds with the leading rationalist system in the academic environment at the time, that is, the so called Leibniz-Wolffian philosophy, which had shortly before replaced leading scholastic philosophy for educational centers. As a result, Lviv University professor W. Vrecha, even at the beginning of the 19th century, when the Kantian philosophical system gained popularity in Europe, actually neglected it, and P. Lodi, a professor of theoretical and practical philosophy at the Studium Ruthenum, repeatedly criticized Kant for the logico-metaphysical inaccuracies of his philosophical system. It is noted that under the influence of the growing popularity of the ideas of neo-Kantianism in the second half of the nineteenth century, interest in Kantian philosophy increased, which resulted in the emergence of the conversatory «Kant's "Critique of Pure Reason"», held at Lviv University by K. S. Barach-Rappaport in 1870–1871, and later, courses devoted to the analysis of Kant's philosophy were offered by many other professors at Lviv University, namely A. Skórski, W. Rubczyński, F. Rulf, M. Wartenberg, K. Twardowski, and R. Ingarden. In addition, thanks to the activity of K. Twardowski and members of the philosophical school founded by him in Lviv, Kant's ideas were devoted to the dissertation of B. Bornstein, K. Ajdukiewicz, J. Spinner, and thanks to the translations of representatives of the university environment P. Chmielowski, F. Kierski, M. Wartenberg and B. Bornstein, translations of Kant into Polish appeared. For their part, such scholars as I. Franko, S. Balei, I. Mirchuk drew the public's attention to Kant's philosophical views, which they criticized in their works, and the latter also made the first translation of Kant's work «Prolegomena to Any Future Metaphysics That Will Be Able to Present Itself as a Science» into Ukrainian. It is stated that in the context of ideological censorship in the 40s–80s of the twentieth century, Kant's ideas were studied little at the Lviv University and without access to thorough scientific research, it was impossible. It is argued that today, interest in Kant's philosophy at Lviv University is most developed in the political and legal sphere, in the comparison of his individual philosophical ideas with the views of contemporary thinkers, and in the issue of its reception by representatives of the contemporary philosophical movements.

Keywords: Kant, Lviv University, neo-Kantianism, epistemology, Kantian studies.

Отримано / Received: 25.04.2024